

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Rikosuhripäivystyksen lausunto hallituksen esityksestä laiksi todistajansuojeluohjelmasta

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan lakivaliokunnalle todistajansuojeluohjelmaa koskevasta lakiesityksestä.

RIKU on ainoa Suomessa yleisiä rikosuhripalveluja järjestävä taho. RIKUlla on 29 palvelupistettä eri puolilla Suomea ja toiminnassa on mukana yli 300 vapaaehtoista. Tuki- ja neuvontapalvelut järjestetään ammatillisesti ohjattuna vapaaehtoistoimintana sekä suoraan ammattilaisten toimesta. RIKUa ylläpitävät Suomen Mielenterveysseura, Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen Punainen Risti, Kirkkohallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä Suomen Setlementtiliitto.

Rikosuhripäivystyksen asiakkaina on paljon vakavien väkivaltarikosten uhreja kuten henkirikosten, seksuaalirikosten, lähisuhdeväkivallan sekä ihmiskaupan uhreja. Järjestäytyneen rikollisuuden osalta olemme joutuneet rajoittamaan työntekijöiden ja vapaaehtoisten auttamistyötä. Turvallisuusohjeemme mukaan työntekijät tai vapaaehtoiset eivät voi osallistua tukihenkilöinä järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviin oikeudenkäynteihin, koska turvallisuusriski on näissä tapauksissa arvioitu niin suureksi. Voimme kuitenkin antaa tukea ja neuvoja muulla tavoin kuten puhelimitse.

Todistajansuojeluohjelman lähtökohdat ja tarve

Rikosuhripäivystys pitää tärkeänä nyt ehdotettua lakia, koska kyse on perustavaa laatua olevan ihmisoikeuden turvaamisesta, oikeudesta elämään. Valtioilla on velvollisuus suojella yksilöitä ja tämän on tulkittu kansainvälisessä oikeudessa tarkoittavan joissain tapauksissa myös todistajansuojeluohjelman käynnistämistä, vaikka oikeudellisesti sitovia yksiselitteisiä säädöksiä ei olekaan. Myös kansainvälisesti ja Euroopan unionin piirissä todistajansuojeluohjelmia pidetään tärkeinä todistajan suojelussa ja Suomi on tässä mielessä liikkeellä myöhään.

On tärkeää, että todistajansuojeluohjelmasta säädetään tarkasti ja että sen tavoitteet ovat selkeitä. Tavoitteena tulee olla nimenomaan henkilön suojelu eikä rikosten estäminen tai selvittäminen.

Ihmiskaupan uhrien osalta todistajansuojeluohjelman merkitys on todettu EU:n ihmiskauppadirektiivissä vuodelta 2011. Vaikka Suomessa on kehitetty oma erillinen auttamisjärjestelmä ihmiskaupan uhrien auttamiseksi ja suojelemiseksi, ei sen toi-

menpidevalikko ulotu lähellekään todistajansuojeluohjelmaa vastaavaa suojelua. Rikosuhripäivystys haluaakin nostaa esille sen, että ihmiskauppa on vakava rikos, johon voi liittyä myös järjestäytyneitä rikollisuutta. Todistajansuojeluohjelman käyttäminen on hyvin mahdollinen toimenpide myös ihmiskaupparikoksissa.

Suojeltavat henkilöt (1, 2 §)

Rikosuhripäivystys pitää tärkeänä, että suojeltavana henkilönä pidetään sekä uhkailujen kohteena olevaa henkilöä että hänen läheisiään ja että määritelmä on tässä mielessä laaja. Etukäteen on vaikea arvioida keitä suojelun tarve voi käytännössä tarkoittaa.

Todistajansuojeluohjelman soveltamiseen kuuluvan henkilöpiirin osalta olennaista on arvioida henkilöön kohdistuvat riskit – uhan luonne ja olosuhteet – riippumatta siitä, mistä rikostyyppistä on kyse tai missä asemassa henkilö on suhteessa rikosprosessiin. Näin taataan se, että laki kohtelee kaikkia yhdenvertaisesti ja antaa mahdollisuuden toimenpiteisiin myös sellaisissa tilanteissa, joita ei ole voitu ennakolta arvioida.

Esityksen painotus on järjestäytyneessä rikollisuudessa, mutta kyseeseen voi tulla myös muu rikollisuus. Siksi pidämme tärkeänä, että perusteluosuudessa mainitaan erikseen myös rikosprosessiin liittymättömät uhkatilanteet ja muuntyyppinen rikollisuus kuten vakava läheissuhde- ja perheväkivalta – ottaen huomioon, että todistajansuojeluohjelma olisi aina viimesijainen suojaamistoimenpide.

Esityksessä on hyvin nostettu esille se, miten tärkeää on ohjelmaan osallistuvan henkilön vapaaehtoisuus ja todistajansuojeluohjelman seurausten tarkka läpikäynti suojeltavan kanssa, jotta hän tekee päätöksen tarkan, oikeisiin tietoihin perustavan harkinnan perusteella. Myös asiantuntijoiden hyödyntäminen on tarpeellista henkilön ja hänen läheistensä psyykkisen selviytymiskyvyn arvioimiseksi.

Valvonta

Koska todistajansuojeluohjelman aloittamisessa tai päättymisessä ei olisi käytössä muutoksenhakukeinoa, on tärkeää, että arviointi todistelusuojeluohjelmaan pääsemisestä tapahtuu sovittujen objektiivisten perusteiden mukaisesti ja perusteelliseen arviointiin pohjautuen. Valintakriteereiden toteutumista tulee seurata tarkoin ohjelmaan pääsyn yhdenvertaisen toteutumisen kannalta. Rikosuhripäivystys pitääkin tärkeänä, että eduskunnan oikeusasiamies saa sisäministeriöltä vuosittain kertomuksen ohjelman toteutumisesta.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja